

רב ארי קילסון : מראי מקומות- כתובות נב'

(א) **אלמנה לכ"ג חייב לפדותה- פרש"י**, דתנאי כתובה דלמשקל ולמיפק קאי, יש אף אלמנה לכ"ג. והק' **רעק"א**, א"כ, למה צריך לומר דממורת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה משום שאין אני קורא בה ואותבינך וכו', לימא דתנאי דאפרקינך בישראל אינו תנאי דלמשקל ולמיפק, וא"כ פשוט שאינו חייב לפדותה, שהרי אין לה תנאי כתובה אלא מה דלמשקל ולמיפק, והניח בקו'.

(ב) **ממורת ונתינה לישראל, אינו חייב לפדותה, שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו- וק'**, למה באמת תקנו חז"ל שיאמר בכתובה ואותבינך וכו', האם רק כדי לגרע כח האשה, לומר דאם ממורת היא, וכו', שאין צריך לפדותה, או אם הדירה, שלא יהי' צריך לפדותה, הרי לכאור' דחוק הוא לפרש כן. וע' **באור שמח** (אישות י"ד, י"ח), שכ' דמכת ק"ו זו, כ' **הרמב"ם** שם דכשפודה אותה, מחזירה לו לאשה כמו שהיתה מקודם, ואם אח"כ רוצה לגרשה, יכול לגרשה. דהיינו, שיש לו חיוב שחל עליו מכח שעבוד הכתובה שקיבל על עצמו, שצריך להחזירה לו לאשה, ורק אח"כ אם רוצה לגרשה, אז יכול לגרשה (אולם ע' **בחלקת מחוקק** [ע"ח, ז'] שלא ביאר דברי הרמב"ם והשו"ע כזה, אלא דקמ"ל דאינו יכול לשלוח לה גיטה וכתובתה במקום שהיא, אלא דעכ"פ צריך להחזירה למדינתה, דלא גרע מאשת כהן). **ומהו** הביאור בחיוב זה, אם כבר פדאה, למה חייבו חז"ל גם להחזירה לו ממש לאשה. ביאר האור"ש, דרצו חז"ל בתקנת בנות ישראל, ואם יהי' בעלה קפדנא, ולא יהי' רוצה להיות עמה אחר שנתעוללה ע"י הגוים, ויגרשנה מיד, יש לחוש שהי' עליה לעז שזינתה ברצון, ולכך גירשה, ולא יהי' מי שירצה לנשאה אח"כ. אבל אם החזירה לו לאשה, וידור עמה כאיש ואשתו, ורק אח"כ מגרשה, אז לא יאמרו דעת **הריטב"א** אינו כן, שהרי כ' דמה דאי' במתני' דאינו יכול לומר הרי גיטה וכתובתה ותפדה נפשה, היינו דצריך לפדותה, ויכול לגרשה אם ירצה, ומשמע דמיד יכול לגרשה, ואין דין שצריך להחזירה מעיקרא. ולדבריו הדרה קושיין לדוכתי, למה תקנו חז"ל לומר ואותבינך לי לאנתו, וצ"ע.

(ג) **הכא במאי עסקינן, כגון שנדרה לה איהי וקיים לה הוא, וכו'- ונח' אם אמרי' שהוא חשיב להיות הגורם, וא"כ חייב לפדותה, שהוא נתן אצבע בין שיניה, או אם אמרי' דכיון שהיא נדרה, א"כ היא הגורמת, וממילא אינו חייב לפדותה. והעיר **האבני מלואים** (ע"ח, ד'), הא מעיקרא סברה הגמ' דלכ"ע אם הוא נדר, אינו חייב לפדותה, כיון דלא קיים בה ואהדרינך לי לאנתו, וכל המח' הוא דוקא באשת כהן, דנתקיים בה ואהדרינך למדינתך, והמח' הוא אם אמרי' דהיכא שדבר אחר גורם לה אמרי' דמ"מ נתקיים בה ואהדרינך למדינתך, ולכן חייב לפדותה, או דלמא כיון דאינו יכול להחזירה לו להיות אשה שלא מחמת השביי', אינו חייב לפדותה, דכל החילוק בין אשת כהן ואשת ישראל הוא רק היכא דנגרם האיסור לבעלה ע"י השביי', דאז אמרי' דעדיין צריך לפדות האשת כהן. **ותמה** האבנ"מ, א"כ יצא דעל כל הצדדים של המח' לפי הביאור הראשון, כ"ע ס"ל דאפי' אם מדיר הוא, דודאי הוא הגורם, מ"מ כיון דלמעשה אינו יכול לקיים בה ואהדרינך לי לאנתו, אינו חייב לפדותה. ועכשיו ס"ל להגמ' בפשיטות להיפוך, דאם הי' הוא הגורם, הי' פשוט שהוא חייב לפדותה, וכל המח' הוא רק אם הוא חשיב להיות הגורם או לא. וגם למסקנא אמרי' דפשוט לכל הצדדים דבמדיר הוא אינו חייב לפדותה, וכל הצד דחייב לפדותה במדיר הוא, היינו רק משום דבתר מעיקרא אזלי' (וע' **מהרש"א** מש"כ בזה). **וכ'** ליישב ע"פ מש"כ **הרמב"ם** (אישות י"ד, כ"א), דהמדיר את אשתו נדר שהוא חייב לגרשה וליתן כתובתה, ונשבת אחר שהדירה, אינו חייב לפדותה, שמשעה שהדירה הי' חייב לגרשה וכו'. וביאר האבנ"מ, דס"ל להרמב"ם דכיון שהדירה נדר שע"י יהי' חייב לגרשה, כיון שהי' יכול לגרשה ג"כ, ועי"ז לא יהי' חייב לפדותה, א"כ אם עשה דבר שהוא כמו גירושין, דהיינו נדר שעל ידה יהי' חייב לגרשה, ג"כ אינו חייב לפדותה. אבל בנדרה היא וקיים לה הוא, ש"י הרמב"ם הוא שאינו חייב לגרשה, אלא שאם גירשה, הוא חייב ליתן לה כתובתה, ומשום דקיי"ל דהוא נתן אצבע בין שיני'. אבל כ' דלמ"ד שהיא נותנת אצבע בין שיניו, אז אם גירשה אינו חייב ליתן לה כתובתה. **וא"כ**, בנדרה היא וקיים הוא, שאינו חייב לגרשה, ס"ל לר"א שהוא הגורם, אבל כיון דלא הדירה, לא הו"ל כאילו גירשה, וא"כ עדיין חייב לפדותה. אבל ר' יהושע ס"ל שהיא נותנת אצבע בין שיניו, ולכן כמו דתצא בלא כתובה, גם אינו חייב לפדותה, שהרי היא אבדה תנאי כתובתה, כמו שאבדה תביעת כתובתה. וכל זה רק אם נדרה איהי, אבל אם נדרה הוא, כיון שהו"ל כאילו גירשה, א"כ שוב אינו חייב לפדותה, ואע"ג שהוא הגורם, אין בכך כלום, שהרי בידו לגרשה, ובידו להיות גורם לדבר, וכמו שהי' יכול לגרשה קודם שנשבת, ולא הי' חייב לפדותה, כן אם נדרה קודם שנשבת, אינו חייב לפדותה.**

(ד) **ורי יהושע אזיל בתר בסוף- כ' התוס' רי"ד דבתר בסוף היינו בשעת פדיון. אולם ע' באבני מלואים** (ע"ח, סוף ס"ק ה') שכ' דמה דר' יהושע אזיל בתר בסוף, היינו בשעת שביי'. והביאור (וכמבואר מדבריו לעיל שם), דאף דלכאור' מסברא יהי' תלוי בשעת פדיון, דהיינו שעת קיום התנאי, אבל באמת הכל תלוי באם חל עליו החיוב לפדותה, דאם חל החיוב עליו, אז מה שנאסרה אח"כ אינו מעלה או מוריד, וחייב לפדותה.

(ה) **הכיר בה בעלה, יורשין חייבין לפדותה, וכו'- פרש"י**, עד שלא מת נודע לו שנשבת, ונתחייב בפרקונה בחייו. והכל מתמיהין (ע' **לחם אבינים**, ועוד), ל"ל הכיר בה, אם אזלי' בתר מעיקרא, והי' ראוי להחזירה לו לאשה בשעת נישואין, א"כ אפי' אם לא הכיר בה שנשבת צריך להיות חייב לפדותה, ואם אזלי' בתר בסוף, א"כ מ"ש אם הכיר בה, הא סכ"ס אינה ראוי' להנשא לו (וכמסקנת הגמ'). וע' **בשטמ"ק** בשם **רש"י במהדור"ק**, שכ' דכיון דלא ידע עד שמת, לא אשתעברו נכסיו. ואולי יש לפרש עפ"ז, דאף דבעצם כיון שנשבת חייב הוא לפדותה, אבל איך חל עליו החוב, הרי אי"ז כמו שעבוד של הלואה או הדיק שחל החוב ע"י ההלואה או הדיק, אי"ז אלא חוב ממון שהטילו עליו חז"ל לפדות אשתו. וא"כ, י"ל דכל זה שייך רק כשנודע לו

שיש חיוב, דבזה חל עליו החיוב. ובפרט לענין שעבוד נכסים, י"ל באופן פשוט, דכל זמן שאין החוב ידוע, אין שייך לשעבד נכסיו, משום תקנת הלקוחות וכדו'.

(ו) **אפי' נשכית בחיי בעלה ואח"כ מת בעלה ואח"כ מת בעלה, אין היתומין חייבין לפדותה, שאין אני קורא בה וכו'- כ' המהר"ם שי"ף דלכאו' זהו רק באשת ישראל, אבל באשת כהן, הרי היורשים יכולים לקיים בה הא ד"ואהרדינך למדינתך", וא"כ אולי באמת שפיר יהיו חייבים לפדותה, אלא דכ' די"ל דהלכה כרבא לעיל, דאינו מחלק בין אשת כהן לאשת ישראל, וא"כ אשת כהן ואשת ישראל שוין (חוץ מאשת כהן שנאסרה ע"י שביי). [לכאו' עוד יש להעיר, דלכאו' שאלה זו תלוי במח' ר"א ור' יהושע אם אולי בתר מעיקרא או בתר לבסוף, ולפי האבני"מ הנ"ל, דלבסוף היינו שעת שביי, א"כ אפי' לר' יהושע ק', דאף אם אולי בתר בסוף, הא בשעת שביי' היתה ראוי' להיות נפדה, וצ"ע.]**

(ז) **רצה פודה רצה אינה פודה- פרש"י, רצה אינה פודה, דלא תקינו ל' רבנן אלא חד פדיון. וכו' תוס' דמשמע מדברי רש"י דאפי' כדי דמיה אין צריך לפדותה פעם שני, וע"ש מה שהק' עליו, ותוס' פי' שאינו צריך לפדותה פעם שני' יתירה על דמיה, אבל כדי דמיה עכ"פ צריך לפדותה. וכו' הרא"ש (כ"ב) דמסתבר כרש"י, דאם תקנו פדיון ב', למה נחלק בין חיוב פדיונה לחיוב פדיון ראשונה. ע' מש"כ הרמב"ם (אישות י"ד, י"ט), "אבל אם פדאה ונשכית פעם שני', ורצה לגרשה, הר"ז מגרש ויתן כתובה, והיא תפדה את עצמה". ומשמע מדברי הרמב"ם, וכ"כ החלקת מחוקק בדעת הרמב"ם, דמה שאינו צריך לפדותה פעם שני', זהו רק אם רוצה לגרשה, אבל אם אינו רוצה לגרשה, א"כ שפיר צריך לפדותה, אף פעם שני', דיכולה לומר, או תפדני או תגרשני ותתן לי כתובתי, ואפדה את עצמי. וזה צריך ביאור, ממ"נ, אם חייב לפדותה פעם שני', מה מהני לגרשה, ואם אינו צריך לפדותה פעם שני', למה פטור רק אם דעתו לגרשה. וע' באבני מלואים (ע"ח, ג'), שכ' דדעת הרמב"ם הוא שחייב לפדותה כמה פעמים, וגם אין חילוק בין פעם א' ובין פעם ב' לענין בכמה צריך לפדותה, ודלא כש"י הר"ח. אולם ס"ל להרמב"ם דבפעם ראשון אינו יכול לומר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה, וכמש"כ תוס' בעמוד ב', דכיון דעדיין לא קיבלה תשלום לפירותיה, א"כ אינו יכול לפטור עצמו ע"י נתינת הגט. אבל אם כבר פדאה אותה, א"כ נמצא דכבר קיבלה תשלום פירותיה, וא"כ שפיר יכול לומר הרי גיטה וכתובתה, ותפדה את עצמה.**

(ח) **אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן- פרש"י (ד"ה תרי קוליי), דהיינו יותר על כדי דמיהן לימכר בשוק. אולם המאירי כ' "ולא כעבד הנמכר בשוק כמו שפירשו רבים, אלא לפי ענינם וכבודם". וע' בשו"ת הרדב"ן (א', מ') שכ' דנהגו כל ישראל לפדות את השבויים יותר מכדי דמיהן הנמכרין בשוק, וביאר דזהו משום דהשבאים אינם יוצאים לשבות יהודים דוקא, וא"כ, כיון שאין פודין אותן יותר ממה שנפדין שאר עכו"ם, מותר, ודייק כן ממתני', דלא קתני דאין פודין אותן יותר מכדי שויין, אלא יותר מכדי דמיהן, דהיינו דמיהם של שבויין הרגיל ככל השבויין (וע"ש וצע"ק, דהא כ' ג"כ דהנח להם לישראל וכו'), דמשמע דבעצם מה שעושים אינו נכון, אבל לפי דבריו, הרי מה שעושים נכונים, וצ"ע). אבל הוסיף דעכ"פ אין לפדותן לדמים יתירים שאר שבויים, דא"כ יש לחוש שיבואו לשבות יהודים דוקא. אולם כ' בהמשך דלמעשה גם זה עושים, וע"ש מש"כ להצדיק המנהג, וסיים "ומצוה רבה איכא, ויפה נהגו להחזיק במדת אברהם אבינה ע"ה, דכתי נדיבי עמים עם אלקי אברהם".**

(ט) **רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה- ע' בריטב"א שהביא מח' ראשונים לענין אם חילוק זה של רפואה שיש לה קצבה שייך גם אצל הבעל עצמו בחייו, דהרמב"ן ס"ל דהבעל חייב לרפאותה אף ברפואה שיש לה קצבה, ואי"ז מגרע מכתובתה, ומשום תקנה דרבנן, ולא מדין מזונות. אבל מהבעל העיטור כ' דבעלה ג"כ דינה כדורשין. וע"ע ברא"ש (ס"ג כ"ג) בענין זה.**

(י) **עשינו עצמנו כעורכי הדיינים- לכאו' כל הסוגיא תמוה, דאם יש איסור לעשות עצמו כעורכי הדיינים, א"כ מה מועיל דקרובו הוא, ואיך שייך לומר בזה דאדם חשוב שאני. וע' בתוס' יו"ט על המשנה באבות (א', ח') אל תעש עצמך כעורכי הדיינים, דדייק מסוגיין ומעורר מסוגיות דאי"ז אסור מדינא, אלא שאין ראוי לעשות כן, פן יחשדוהו. וכ' שם לחדש דלמי שאינו אדם חשוב, אין כאן אפי' מדת חסידות, ומותר גמור להיות כעורכי הדיינים, אפי' למי שאינו קרובו. אולם כ' דמרש"י לקמן (פו.) מבואר דלא כן, דכ' דמה דאמרי' דאדם חשוב שאני, היינו לפי שלמדין ממנו, ויש שעתידין לעשות כן אף שלא לקרובים, מבואר דשייך ענין זה למי שאינו אדם חשוב, למי שאינו קרובו. אבל בקרוב, מבואר דהענין של ומבשרך אל תתעלם גובר על הענין של שלא להעשות עצמו כעורכי הדיינים. וכ"כ הריטב"א כאן לדניא, דמותר לגלות דינא רק מי שאינו אדם חשוב ולקרובו.**

(יא) **מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין, כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו- כ' הרא"ש (כ"ד) בשם ר' מתתי' גאון ובעל העיטור דבזמן הזה בטל כתובת בנין דכרין, כיון דטעם הדבר הוא כדי ליתן להבת, ובזמן הזה נהגו ליתן לבת יותר ויותר. אולם הביא מר' האי גאון דחולק ע"ז, וס"ל דאף היום א"י כתובת בנין דכרין, ואף ממטלטלין גובין, כיון דתקנו הגאונים דהיום גם הכתובה גובין ממטלטלין. עוד הביא ש"י מכרעת, ש"י הרמ"ה ור' יונה, דאף דאי' כתובת בנין דכרין היום, שאין עוקרין תקנת חכמים, אף דהטעם אין שייך כ"כ, מ"מ אין גובין ממטלטלין, כיון שזה לא הי' בעיקר התקנה, אלא גובין רק מקרקע. ולדינא, הביא השו"ע (אה"ע קי"א, י"ד) דעת הראשונים דאין גובין אלא קרקע, וגם הש"י דגובין גם ממטלטלין. אולם ע' ברמ"א שהביא הדעה שאין נוהגין כתובת בנין דכרין היום כלל, וכ' שכן הוא המנהג. וע"ע במהר"ם שי"ף, שכ' שאין שייך כתובת בנין דכרין משום דכהיום נתקבל חרם דר' גרשום, ולכן אין נושאים ב' נשים, וכל התקנה הי' שייך רק למי שיש לו ב' נשים (אולם העיר דאפי' קודם ר' גרשום היו איזה גאונים וראשונים דס"ל שנתבטל תקנת בנין דכרין, וא"כ ע"כ איכא טעם אחר- אולם י"ל דאולי משום הכי נקטו הפוסקים כדעה זו להלכה, וצ"ע).**